

Elsimulásában osztozva

Borbély János (1933–2014)

Elhunyt Borbély János műfordító, szerkesztő – nyakig munkába merülten ért utol nyárelőn a hír, annak a szerzőnek, Dragan Velikićnek a hetedik magyarul megjelenő könyvén dolgozom javában, a *Bonavia* címűn, akitől a legelsőt, az *Északi fal* címtől ő ültette át magarra, folytatásokban jelent meg először az újvidéki Hídban.

Legfrissebben Mirko Kovač novella-gyűjteményét (*Nives Koen rózsái*) fordította le Borbély a Napkútnak, de itt látott napvilágot korábban például Dragan Jovanović Danilov regénye is (*Ikonosztáz a világ végén*).

Felidéződik bennem a jelenet, amikor 2002-ben, a Napút-évkönyv leendő hetveneseinek bankettjén élőben (is) meginterjúvolhattam az Örmény Kisebbségi Önkormányzat Deák utcai termében, Ba-

járól utazott fel. Szerény volt akkor is, mint amikor a folyóiratnak küldött életvallomásában indíttatásáról beszélt Gál László és Majtényi Mihály védőszárnyai alatt. De már akkor számot vetett vele, hogy azért szerény egyméternyi lehet az övé a Holdig érő távolságot betölteni képes könyvek világmennységében, Danilo Kištól Aleksandar Tišmaig. És ez bizony nem kevés!

Eszembe jut, hogy amikor Újvidéken először találkoztam vele, olyan benyomást keltett, mint egy könyvelő. Vagy mint egy mérnök. Szikár, kissé petyhüdt arc, gondosan félrefésült hajviselet, tapintat és kíméltség a kommunikációban. Udvarias, korrekt, választékos és tapintatos modor. Szelíd és avított állhatatosság a mundér becsületében. Sosem lekezelő. Ahogyan Bajáról küldött legutóbbi levele is tanúsítja. Amilyen Lindeman volt, a gyomorhajos bicikligyári mérnök, még szakiskolás koromban, nyári gyakorlaton. Vagy most Hirsch úr, efféle élehetetlen firkászok és csepűrágók zuglói könyvelője. Hiszen még külsőre is hasonlított hozzájuk! Rokoni jó tanács szerint, egyébként könyvelőnek vagy mérnöknek kellett volna tanulnom. Sakkból is vihettem volna többre kedvtelésnél. Borbély János sülvénykorában Gál Lászlóhoz járt sakkozni, én meg évtizedekkel később a költő és korrektor Veszteg Ferenchez (ő is elhunyt azóta), aki apja révén (az öreg Francesco cipésmesterként későbbi nagy jugoszláv fejeseket bújtatott) ugyancsak jó ismerőse volt Gál Lászlónak.

Mindkettőnkől fordító lett, szavak ószerese. Vagy órás mestere. Kofája egy magunk választotta bazárban?

Mikor nyáron érkezett a hír, hogy kevéssel nyolcvankettedik születésnapja előtt elhunyt Borbély János műfordító, szerkesztő, tanácsstalanul forgattam magamban, vajon miképp lehet búcsúszavunkkal érzékeltetni abban az egy irodalmi méterben a fáradhatatlanul munkálkodó fordítót, aki, bár olyan benyomást kelt, mintha szeszélyt, szenvedélyt nem ismerne, közben csupa ilyen írói szeszélyt és csecsebecsét méricskél, csiszolgat, vajon szerény alakja megidézésében hol érzékeltethető, hogy hogyan fér el az a páratlan vendégirodalmi egy méter.

Magam is nyakig a fordításban: annak a szerzőnek, Dragan Velikićnek a magam elhatározásából immár az ötödik könyvén kotolva, aki időközben számos díjat aratott, Pécsnek és Kremsnek lesz két hónapon át díszvendége, és a Budapestért díj kitüntetettje lett tavaly.

Hetek telnek el, egyszer csak ott a bökkenő, egy mondat egy szava a *Bonaviában*: „*I prošlost se ne upokoži u završenoj priči.*” Milyen ige illene ide? (A könyv borítójára később a szerző szerint is fenomenális, művészi hatású fényképfelvételt találunk Sz. Gy. kiapadhatatlan tarsolyában: a budapesti Szentháromság téri kultúrpalota lépcsőjét ábrázolja, amely de facto a sztori kiindulópontja, áthallással a bécsi szálloda lépcsősorára, ahol az egyik szereplőt utoléri a végzet – miközben a történet szála a rijekai/fiumei Bonavia szállóhoz nyúlnak vissza. Minden együtt van rajta, mint ebben a mondatban.)

Milyen ige kellene? Talán hogy egy lezárult történetben sem *üledpedhet le* a múlt? Vagy *nem csitul el, nem békél meg, pislákol, parázslik?*

Ilyesminek a megoldatlansága órákra meg tudja akasztani a munkát. Olykor később is vissza kell kanyarodni hozzá.

De hirtelen bevillan a kép: első találkozásunk jelenete. Az Új Symposion, amelynek olvasószerkesztője voltam, Borisav Pekić friss regényéből akart szemelvényt közzétenni. Elmerülten elpiszmogtunk a cím találgatásával fél délután: *Kako upokožiti vampira*. Mit cselekszik a vámpír: *elenyészik, elcsendesül, elemésződik, kihuny, megsemmisül, felszívódik?* Vagy mit tesznek vele? *Elrekkentik?*

Kapirgáltunk az elmúlás, elmulasztás, megszabadulás megfelelő igéje után. Ott, hogy a történet szelleméhez simítsuk kínálkozó durvaságát. Most pedig megkeményíteni kellene kissé.

Miközben, döbbenek rá, ennek az igének a pörgettyűje húzott nemrégiben végérvényes vonalat közénk élet és halál mezsgyéjén.

Hiszen el sem lehetett búcsúzkodnunk, jut eszembe a legutóbbi, szokásosan udvarias hangú levélváltás.

És szelleme megelevenedő jelenlétében egyszeriben kipereg a mondat, amelyben talán ki tudnánk egyezni, amely talán méltó a mesterségünkhöz:

„*És a múlt el nem simul a lezárt történetben.*”

Pokoj tvojoj duši, nyugodj békében, Jánosunk!

Bognár Antal